САНА ОЛОХ

ХАҺЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№№ 79—80 (7308—7309) ● 1992 сыл. От ыйын 4 күнэ. Субуота ● Сыната 1 солк. 80 харчы

● Хотуурдар тыаһаары турдахтарына ●

БАСТААН ДОЙДУ ОТУН ЫЛЫАХХА

Оройуонга 1987 сылдаах кураан сайын хатыланна диэн сабаҕалыллар. Итэ сыл 16821 тонна от бэлэмнэммититтэн 5500 тонната оройуон тас өртүгэр оттоонута. Совхозтар уонна общественность 10621 тонна эбии аһылыгы соҕотуопкалаабыттара. Маны барытын түмэн сүөһү баһыгар 4,7 центнер аһылык единицата тиксибитэ. Балаһыанньаны 20-чэ кормоцех үлэлээн быһаарбыта.

Быйыл 25618 тоннаны оттуур соруктаахпыт. Сири-уоту кэрийэн көрүүтэ алаас эрэ сирдэр буолбакка, Амма уонна кини ургуордаабы сир-уот эмиэ курааннаабыта биллиннэ. Нуотарабыт, ойоҕос үрэхтэр хойутаан үүнүөхтэригэр ханнык эмэ эрэл баар.

Туугу гыныахха? Бу бошауруоһу тула соторутааҕыта оройуон дьаһалтатын баһылыгар буолбут сүбэ мунньахха өссө кэпсэтиллиннэ.

А. В. ЕФРЕМОВ, Болтоно нэһилиэгин дьаһалтатын баһылыга, совхоз директора:

—Ходуһалары тус бэйэбиэн 3,4 төгүл кэриҥнэн көрүтэлээтим, сорохторун аҥаан кэтээн да көрдүм. От үүнүөхтээҕэр кэхтэр. Аһыҥа уу отугар кэтта киириэҥ. Онон республикаҕа айдаарыахха, ыксаллаах балаһыанньа-ны биллэриахпын. Дьоҥго туох да үммэтэх сирин түнэтэ ооньуохтаабар, баарыгар кэпсээн, итэҕэтэн уопсай көҥөн оттооһуну быһаарыаҕыҥ.

И. А. ПИНИГИН, «Мугудай» сылгы заводун директора:

—Сири-уоту быһаарыы хойутаата. Аны көрүнкарумэҥ, бу ыл 6 чыыһылатыттан Нуотараҕа звенолары ыытабыт. Эрилик Эристиин аатынан совхоз Бүлүүгэ тиийэ сир кордоһон эрэр. Биһиги курдук дьоҕус хаһаайыстыбалар Нам, Орджоникидзеевскай оройуоннарыгар бараҥ баҕалаахпыт. **Отчуока аҥылык муорманы** быһаарыҥ. Былырыгы хойутатыллыбыта. Отделениелар баар 5-6 звеноларын барытын ыытарга суоттаваллар. Көҥөн үлэлиэргэ кэлим сири ыларга кэпсэтэр ордук буолуох этэ.

Е. Е. АММОСОВ, Д. Г. БАТАРИН, Болугур, Соловьев нэһилиэк, тэрии дьаһалталарын баһылыктара:

—Аммаҕа өтөрүнэн буолбатах балаһыанньа. Ходуһа сэтиэнэҕэ да сабылла илик. От 5 см үрдүгэ суох. Өтохтөргө, алаас сиргэ аҥыҥа турда. Кумах сир кыра ардаҕы биллиэмэт. Комиссията ыытан чахчы биир түмүкүн кэлиэҕиҥ. Өрүс сүннэ үчүгэй диэн олорон биэрмиэҕиҥ. Илин үрэхтэри быһаарыҥ.

Мунньахха, туох-ханнык иннинэ, көҥөн оттуур сири-уоту киниэхэ кэпсэтиини оройуон дьаһалтата ылынарыгар этиллиннэ. Биллиэн биирдии хаһаайыстыбалар кэбээйиэлэри, намнары, ньурбалары, о. д. а. кытта кэпсэтиһэллэр эрээри, чопчу быһаарыы суох. Бэркиэтэҕиҥэ, 50 бырыһыанҥа оттоторго соҕуруһэллэр. Онон республика правительствотан комиссия таһаарыы, баар балаһыанньаны итэҕэтэн көмө көрдүүргэ, атын оройуоннарга оттуур сир анал фондаларын аҥатыахха диэн буолла. Итэ—биирэ. Иккиниэн, оттуур техника, саппаас чаанынан хааччыллыыга ордуктаах балаһыанньаны көрдоруу. Көҥөр дьоҥго күннэҕиэнэн утары аахсарга үп-харчы наадата кыһарыйыа, уматык-оҥуноох матырыйаалларынан кыччыттарыы буолуо.

Оройуон иһиэнэ быһаарыллыахтаах. Нуотара уонна Амма ургуорсу үрэхтэри хаһаайыстыбаларга сыһыарыы хойутатылынна. Арыый чуолкай-даммыттарытар эрэ мугудайдар, эриликтэр звенолары бу ыл бастаны декадатын иһиэнэ ыытаргa суоттаная барыы-тэрээһиини ситэрдиэхтэр. Оттон бахсылар, арылаахтар, болтоноолор, о. д. а хайа үрэхтэ оттуулларга өссө да чуолкайа суох. Болугурдар, мырыылаар эмиэ итэ сирдэр быһаарыллалларыттан тутулуктаахтар.

Мунньахха Нуотараны, Амма ургуор үрэхтэри көрөргө оройуон анал комиссията барар күнэдьыха быһаарылынна.

Аастыт өртүгэр көҥөр звенолары сиэптэригэр уу харчыны укта сылдьан күннэҕи быстах наадаларын аахсар буоллахтарына, билигин ол хайдах да кыаллыбат. Онон туох баардарын дойдуларыттан илдьэ бараллара наада. Бу өртүнэн информация истиллиннэ. Үп-харчы эргиирэ кыаллыбанна нэһилиэнньэ уларыы харчынан аахсара ууспутуур-бутун барыы билэбит. Билигин үгүс нэһилиэктэр бородуукталарын иҥиннэҕиэнэн маҕаһыынтан ылаллар. Онон райпо күн бүгүн 70 мил. солк. картотекаҕа олорор. Саҥа кэлэр табаары толоон ылар ыаҕа суох. Ол да буоллар отчуттары аҥылык бородуукталарынан иккилии нуорманан хааччыйары көрүнэ. Бурдук, куруппа, саахар, эт, балык кэнсиэрбэтэ—маннык харгыс суох. Балаакка 30-ча устуука баар. Бу аҕыйах. Чумэчи бука-тын суох. Оттон кумаар эмиэ эйиэ курдук ыытархай орто туох баарынан өрөспүүбүлүкэ. Нуорманы таныыбан бородуукталар ыарахан сыананан өрилиэллэр, Чэпчэтиини совхозтар бэйэлэрэ көрүнүөхтэрин сөп.

Техника совхозтар быдырыыларыгар сакаастарынан кэлиэх курдук. Сороҕо уу суолунан аҕалыллан түнэтиллиннэ. Холобур, трактордар, трактор мунньаро, өхсоро хаалбытын көҥөр звеноларга анаан туруоруллар. Ол эрээри, хаһаайыстыбалар сакаастаммыты ыларга үп-харчы өртүнэн кыбыттардылар. Онон аҕыйах саппаас чаас хаалбытын «Агроснаб» предприятиэ тутэ сытар. Эмиэ итэ биричиинэнэн Аллараа Бастыахтэн уматыгы аҕалар уустугурда. Бу барыта туспа кэпсэтиини сүбэни эрэйэр.

Мунньахха оттоохуун аһара уустук быһыыгамайгыта барарын учуоттаан кэтэх уонна общественнай сүөһү диэн араас-банка сүбэлэннэ. Бастатан, от иҥин үлэ миэстэҕэ маассабайдык бараҥ ирдэнэр. Көҥүөх иннинэ звеноларга бары дойдуга үлэлиллэрэ, аҥыгаттан оту быстыһар наада.

Хаһаайыстыбалар эбии күөх ыһыыны ыһыахтаахтар. Холобур, эриликтэр хас отделениеларын ахсын онуоха сорудах тиэрпиттэр. Атыттар эмиэ оннук дьаһаныахтаахтар.

Эбии аҥылык соҕотуопкатыгар общественноһы таһааларга этиллиннэ. Талаҕы өрүс арыыларыгар киниэхэ быстарары толкуйдуохха. Оттон дуллаҥы миэстэҕэ соҕотуопкалыахха сөп.

Мунньах нэһилиэнньэ үөскэбит быһыыны-майгыны үчүгэйдик билэр. Өйдүүр, туруоруллубут соруктары быһаарыыга көхтөөхтүк туруулуо диэн эрэлиннэн барда.

С. СМИРНИКОВА.

Махтал суруктары туттулар

Оройуон дьаһалтатын баһылыга И. С. Синцев тыа сирин IV спортивнай оонньууларын дьаһалларыгар кыттыбыт тэриллэрэ салайаччыларын, специалистары, культура, эртнэ, юруот үөрэҕириитин, о. д. а. салаалар үлэһиттэрин кытта көрсүстэ. Бу улахан түһүлтэни спорт дьиҥнээх быраһыыньыгар кубулутар туһугар үгүс сыраларын биэрбит дьоҥго республикатаабы тэрийэр комитет махтал суруктарын туттарда.

Иван Степанович биллиэн уустук усулуобуйаҕа эмиэ ураты эпиэттээх күрэхтэһиини ыытыы бары дьаһаллара кыайа-хота тутуллубуттарын астынан туран бэлиитэлээ. От элбэх кини үлэтин түмүгэ буоларын аҥына. Спортивнай оонньуулارга бэлэмнэниигэ эпиэтинэһи тус бэйэлэригэр ылынан сыраласпыт И. С. Андросовка, П. Д. Гуляевка (стадиону бырайыактааччылар), А. А. Захаровка, Е. В. Пудовка, М. Д. Гуляевка, Т. Л. Тарасовка, Г. С. Платоновка уо. д. а. оройуон дьаһалтатын баһылыта истиг махталын тиэртэ уонна киниэлэргэ бары үчүгэйи баҕарда.

«СО» корр.

Сэмэн Тумат—Суруйааччылар союзтарын чилиэнэ

Бос ыйын 25 күнүгэр Российскай Федерация Суруйааччыларын союһун секретариатын мунньаҕа буолла. Онно эдэр суруйааччы, «Саха олох» хаһыат редакциятын радиоинформацияҕа отделын сэбиэдиссэйэ Семен Андреевич Попов — Сэмэн Тумат Российскай Федерация Суруйааччыларын союһун чилиэнинэн ылылыыта. Союз чилиэнинэн ылылыбыттар ортолоругар эдэр суруйааччылар Николай Винокуров—Урсун, Иван Иннокентьев, Софрон Осипов уонна тылбаасчыт Василий Кириллин бааллар.

Семен Андреевичҥы оройуон хаһыатын ааҕааччыларын аатыттан ааттарыттан істиҥник эҕэрдэлиибит уонна айар үлэтигэр ситиһиилэри баҕарабыт!

Оройуон Сэбиэтин депутаттарын истиилэригэр

Народнай депутаттар сүүрбэ биирис ыҥырылыах оройуоннаах Сэбиэттэрин XI сессиятын 1992 с. от ыйын 14 күнүгэр сарсыарда 10 чааска ыҥырарга.

Сессия көрүүтүгэр киллэрэргэ:

1. 1992 с. III—IV кварталларыгар оройуон бюджетын туһунан—дакылаатчыт оройуон дьаһалтатын баһылыгын солбуйаччы, депутат **П. Г. Кириллин.**

2. Рынокка киирии уулуобуйатыгар оройуон нэһилиэктэрин социальнай комуоналлаах буолуутун программатын туһунан—дакылаатчыт оройуон дьаһалтатын баһылыгын солбуйаччы, депутат **А. Р. Саргыдаев.**

3. XXI ыҥырылаах оройуон Сэбиэтигэр Чурапчы сэлиэнньэтиттэн киирбит наказтар туолан иҥиннэрии туһунан—дакылаатчыт оройуон дьаһалтатын баһылыгын оройуон киниигэр солбуйаччы **А. А. Захаров.**

Оройуон Сэбиэтин сессиятыгар ыҥырыллаллар: райсовет депутаттара, сельсоветтар председателлэрэ, нэһилиэктэр дьаһалталарын баһылыктара, хаһаайыстыбанай уонна государственнай тэрилтэлэр салайаччылара.

Оройуоннаах Сэбиэт председателэ
М. СИБИРЯКОВ.

БАРЫ МУОРАЛАР ПОРТАРА

Москва эргиэн имэҥнэнэн оргуйар портовой куораты санатар. Өрдөөҥүттэн наадыйбыт малгын-салгын кэбэҕэс булуоххун, амсайан көрбөтөх мииньигэс отоҥнун, холобур, киивоо, амсайыаххын сөп. Эмэхситтэр хантан эрэ дэлэҥнэ буллуммут сигареталарынан, күр холуочук эдэрдээн дьахталлар пивоонан, бизнесменнэр күн талбытынан эргиэллэр.

Лужков ханна барытыгар—эргиэнэ, Аччытый театр таһыттан киэҥэ ахсын үгүү массыына бех-сах хомуллан таһыллар диэбиттээх.

Хаюыгын да иҥин, аастыт күҥүн курдук буолбатах. Оччолорго маҕаһыыннарга атыылаачылар кураанах долбуурдарын аттыгар турар буолаахтыыллара. Билигин харчыт чараас буолан түгу да атыылаһар кыаҕын суоҕун да иҥин, туох барыта тардыллан туроруттан хараҕын сырдыыр.

И. НИКОЛАЕВА.

Снимоктарга: Москва бүтүнүү — кымырдаҕас уйатынны кыыннар рынок; олох мунньуска ыстаҕына.

(РИТА—ССТА).

Чурапчы колхозтарын хоту көһөрүү 50 сылын көрсө

Кырдьыгынан суруллан хаалыахтаах

Балаҕан буолдугар диэн аатаан Чурапчы оройуонун 41 колхозун дьонун сэргэтин Эдьигээн, Бүлүү Кэбэйи оройуоннарыгар күүс өртүнэн көһөрүү быйыл күүн үйэ аҥарын туолар. Колхозтаахтар туох да бөлөмө суох олорон, ыраах ыарахан айаҥҥа күнэйин күүнэн эрэ бараллар, сорохторо аара суолга быстаран, сорохторо тиийэн баран хоргуйан, тоҥон өлүүлэрэбиттэрэ. Бу эстиигэ-быстыыга сылдьыбыт тыыннаах туоҕулар —1256 киһи республика араас оройуоннарыгар, Дьокуускай муоракка олороллор.

Биһиги оскуолабыт VI—XI кылаастарын үөрэнээчилэрэ РСФСР оскуолаларын үтүөлэрэ учуутала Дмитрий Павлович Чечебутов салаатынан көһүүгэ сылдьыбыттары үйэтитиигэ үлэлээн сылдьыбыт. Быйыл 1062 көһөрүү кыттыылаабар суруй ыыттыбыт (эссе да 196 киһи аадырыһын булан илиилит). Барыта 128 харда суруту, 203 хаартыскыны, 126 ахтыыны уонна, аҕыйах да буоллар, мал-сал тутубут, 942 сирэйдээх ахтыы түмүлүннэ.

Күүс-көмө буолар дьоҥ, но истиҥник махтанабыт. Прокопий Петрович Флегонтов архив матырыйаалларын туһанан олус сиэнэлээх документуоннары, улахан ахтыылары оҥорон ыытта. Илларион Иллариович Яковлев «Кыһыл үүнүү» колхоз көһөрүлүүтүн, онно сылдьыбыт дьон эстиилэрин, киим өлбүтүн, тыыннаабын быһааран туран, машинкаҕа охсон туттарда. Итиннэ үлэни Болтоно нэһилиэгин төрүт олохтоохо Дмитрий Захарович Седалищев, Түөйэ олохтоохо Николай Дмитриевич Беляев уо. д. а. оҥорбуттар. Николай Петрович Гоголев хоту кэтэ сылдьыбыт таба саҕыньаҕын, уллуҥ сутуруотун, бөрсэҕэтин, үүлүүгүн биэрдэ. Евдокия Филипповна Бомбоева оҕо сылдьан кэлиит таба саҕыньаҕын, Мария Давыдовна Корякина иҥитэ көһөрүүгэ сылдьан тиэлит табаҕын иҥитин тутта-рдылар.

Хаартыскалары, стенд-даттэн ураты, хас биирдии – сарайы анаан туран оҥорор альбомнарбытыгар (3 оройуонҕа тус-туспа) сыһыартыахпыт. Онон көһөрүүттэн кэлэн баран төһө оҕоломмуту-урууламмыты көрдөрөр иҥиттэн дьиэ кэрэтинэн түспүт хаартыскалары эмиэ мынаргытыгар көрдөбөбүт. Быйыл сайын музейбыт бөлөх хонуу көһөрүүгэ анаан оҥоруохтаахпыт. Оччо, бука диэн, көрдөһүбүтүгэр суолта биэрэн үйэлэр тухары туттуллар, үөрэтиллэр историческай документуоннар буолар гына чочуйан, толкуйдаан көмөлөһөрүгүтэр ыгырабыт. Маҥтан аллара биһиэхэ калбыт сурукта-ртан, оҕолорго анаммыт махтал тыллартан быһыта тардан биэрэбит.

«Күнду үөрэнээчилэр, мин эйиги үүгүгэ үлэни толоруоҕутун истэн олус үөрдүм. Көһүүгэ баран өлбүт дьон аттарын үйэтитэргит иҥин улахан махтаны тутуг... С. А. Лыскин, геолог. Дьокуускай».

«...Эдэр ыччат биһиги оҥорон аспыт олохпутун үөрэтэриттэн ис сүрэхпиттэн ааҕыра суох махтанабын. Үлэҕит ситиһиилээх буоларыгар баҕарабын. Александра Дмитриевна Захарова».

«Эйиги сурукпутун—көһүүгэ сылдьыбытым туһунан ахтыы суруйарбар көрдөһүүбүн — тулхутум ыраатта ыйан баран, хайдах да ситаан суруйбакка, эшиэтээбэккэ сырыттым. Бэйэ туһунан уонна буоларым буолан көһүү туһунан суруйар олус уустук, ыарахан эбит... Анастасия Ивановна Егорова, Чурапчы».

«...Мин эмиэ олорбут үлэлээбит уонна билигин олорор нэһилиэгим историятын суруйан иллэҥ сылдьабын. Хайа да быдаас, тутул олохтоммутун иҥин биһиги олорон аспыт олохпут кэлэр көлүөнэҕэ кырдьыгынан суруллан хаалыахтаах. Күнду Аля, эн нэһилиэгим историятын үөрэтэргэ саҕалаһыныг иҥин махталбын тиэрдэбин. Билигин олох иннэ-кэннэ биллибэт тына ыараата. Олох олоррго дьаныардаах буолуохха, үөрүнэ сатыахха, үлэҥит буолуохха. Ханнык даҕаны үлэҕэ үлэлиир киһи үлэҥит буоллаҕына өлөн-охтон биэриэ суоҕа. Егор Дьачковскай, Мыыдаҕаайы».

Роза БАТАРИНА.

Хатылы орто оскуолата.

Санкт-Петербург. Ленсовет аатынан Культура дыбарыаһыгар иккиһиҥ ыытыллыбыт үлэ миэстэтин дьаарбанкатыгар үлэҕэ баҕарааччыларга Ленинградскай уобалаастаах өртүгэр даҕаны эстибэх совхозтары, колхозтары, туруу тэриллэрин ыйдылар. Дьаарбанкаҕа үлэ миэстэлэрин биэрбиттэрин таһыынан, идэлэрин уларытыахтарын баҕаалаахтарга ораас курстар специалистара сүбэлэри биэрдилэр.

Сиэмэкка: Саха сиригэр кэлиэхтэрин баҕалаахтар эмиэ бааллар.

(РИТА—ССТА).

● СИА иҥитиннэрэр ●

«Сахафильм» көрдөрөр

«Сахафильм» государственнай национальнай кинокомпания республика олоҕун туһунан хроникальнай лиэнтэлэри болөмнөҕинэн саҕалаата. Билигин Москвада М. Горькай аатынан Оҕолоо анаалаах фильмнэр киин студияларыгар компания директорын солбуйааччы Н. Саитаев салайааччылаах айар бөлөх бастакы таһаарыыта үлэтин түмүктээн эрэр. Онно суверуннай республика Конституциятын ыйынны, сыанаалаах оҥоһуктар уонна түүлэх бастакы аукционун, Дьокуускайга Америка үөрэнээчилэрэ сылдьыыларын, сувенирдары оҥорор «Сардаана» фирма күннээҥи олоҕун дьайаҕын уонна проблемаларын тустарынан сюжеттар киллэрилиннилэр.

Кинодокументалистар бөйөлөрин бородуукчуйаларын республика экраннарыгар хайыы-үйэ бу ыйга көрдөрөр эрдэлээхтэр. Бастакы бөлөх фильмнэрин сэргэ хроникальнай лиэнтэлэри таһаарыыны балаһыанньаһын хаҥа үлэтэ барар.

Вячеслав СТЕПАНОВ.

Саха сирин дьонун алгыһын ылан

Бэс ыйын 25—28 күннэригэр Дьокуускайга авиационнай спорт аан дойдутаабы федерациятын өйөбүлүнэн Франция любительпилоттарын ассоциациятын көҕүлээһиннэн ыытыллар «Күн сирин эргийэ» норуоттар икки ардыларынаабы көтүү кыттыылаахтара сырыттылар. Норуоттар икки ардыларынаабы экипаждартан 12 дойдуттан 98 киһи баар.

Пресс-конференцияҕа көтүүнү салайааччы Франция летчига Бернард Ламы көтүү кылаабынай сыалларынан авиационнай спорду таптааччылар ыраах көтөр кыахтарын, самолеттар үрдүк техническэй хаачыстыбаларын уонна киһи кыаҕа мөҥүүрэ суоҕун көрдөрүү буолар диэтэ. Саха Республикатын Ыччат уонна спорт дьаһалаларыгар министрэ Александр Власов норуоттар икки ардыларынаабы көтүү кыттыылаахтарыгар Президент Михаил Николаев туһаайбыт суругун аҕаан иҥитиннэрдэ. Авиатордарга Дьокуускайга диэри нөтүүгэ бастыҥ көрдөрүүлэрин иҥин бириистэр туттарылыннылар.

«Күн сирин эргийэ» көтүү кыттыылаахтарын иккиэн «суоллара Чукотканы, Алясканы уонна Канаданы өөгүө барыаҕа.

Юрий КОБЫЛИНСКАЙ.

Рынок интернационализмы сэҥээрбэт

АЛДАН. Кизгинок туттуллар табаардары барыстаахтык атыылыырга эрэнэн Алданнаа тиийэн ылбыт Китай эргиэмэстэрэ итиннэ бэйэлэрэ көрөн итэҕэйдилэр.

Маннык балачча эрдэттэн баар буолбут, бадаҕа, ол иҥэн быһыыга-майгыга хаһаайын курдук саанньыт коммерсаннар кыраныысса таһыттан саҥа кэлбит атыыһыттарга куорат рынокун аанын дьиппиэрдик туттан ыыбыттара. Ол сыанаҥа алдьаппаттарын туһугар.

Китайдар ыпсэ-хайыы барбакка, аля-Адидас көстүүмнэр, атын да кыраныысса таһыпааҕы мода «саҥа айымньыларын» халаммыт ыарахан куулларын көхеҥэриэрэ сүгэн куоракка арыый кыттала суох сири көрдүү талбыныэстилэр.

«Нуучча китаецтыын—үйэ-саас тухары быраатыылар» диэн итти урут ыллыырбыт, Саҥа кэмнэ саҥа ырыа ыллаппар. Бэйэтэ туспа сонуоннаах: «Куулгун сүк да, киэр кэбэлий...».

Людмила ДЕГТЯРЕВА.

Туспа режим

Республика Үрдүнү Сүбиэтин ууруаабынан Аллаабыр, Аллайыаха, Алдан, Булун, Мирэй, Алларааа Халыма, Оймокон, Томмо, Уус-Майа уонна Усуйаана оройуоннарыгар олохтоох администрация ыыгыртыытынан эбэтэр сөбүлэһиитинэн эрэ сылдьыллар буолла. Түбүктээх эрээри, сыанаалаах сырыс, минераллар, айылҕа атын бэйдара хоро таһыллыахтэрэ суоҕа. Уурааҕы күүнүгэр 1992 сыл балаҕан ыйын 1 күнүттэн киирэр.

СЭРИИ ОҔОЛОРО ХАЙДАХ ҮӨРЭММИТТЭРЭЙ?

Күн-дьыл төһө аанар да 1941—1942 сс. үөрэх дьыла дьон-сэргэ болҕомтолорун соччонон тардарта дылы. Ити үөрэх дьыла биһиги оройуоммут сэрии кэмиэҥэ олоҕун кэрэйиллиэр бэлиэ мунньаҕа буолар. Кини архивка оно хайа эмит өртүнэн көрдөрөр, сырдатар документуоннар бааллар.

Чурапчы оройуонунааҕы Сэбиэт норуот үөрэҕэ-ситиигэр салаатын отчуоттар бэлиэтэммитиннэн, 1941 сыл күлүн тутар 20 күнүгэр оскуолаларын салаайааччыларын мунньаҕа буолбут. Ыытыллыбыт дьон кэлэр үөрэх дьыларын бэлэмнээн, үөрөнэр саастаах оҕолору учуоттаһын, колхозтары кыттаа дуогабардары түһэрсин, кыстыкка оттук маһы бэлэмнээһин уонна өрөмүөн боппуруостарын дьүүллэспиттэр. Кэнэтиигэ промстройматериаллар: төһөө, түмүк таана, олифа, самаасса аҕыйахтарын, райсовет Дьокуускайтан албэх таһаҕаһы кыайан тиэйтэрбэтин, оскуолаларга бэриллэр ыраһыын нуорматын аҕыйаппыттар. «Чурапчыга оскуола дьиэтэ аҥара кыараҕас, электричества суох буолан үөс сменаҕа үөрэх кэлэр оҕолор дуоскаҕа туох сурулларын көрбөттөр...» — диэн оройуон салаататыттан урукку таҥара дьиэтин оскуолаҕа биэрэргэ көрдөөн көрбүттэрэ ылыыллыбатах.

Сэрии саҕаламмыт сайыныгар, дойдуга үөскээбит ыарахаттары аахсыбакка туран, оскуолалары аҥарга сорук туруоруллан албэх үлэ ыытыллыбыт. Олохтоох колхозтар оскуолалары кытта дуогабардаһан, туох баарынан көмө оҥорбуттар. Отчуоттан көстөрүнэн, колхозтаахтар, оскуола үлэһиттэрэ үөрэнээчилэрэ 151800 устуука кирпиччэни үөтэннэрэн 102 оҕоҕу өрөмүөннэбиттэр, 68 саҥа оҕоҕу оҥорбуттар. Маны таһынан 512 паартаны, 154 ыскамыайканы, 123 олонноҕу, 63 остуолу өрөмүөннэбиттэр. Чурапчы. Аммаа оскуолаларыгар капитальнай өрөмүөн ыытыллан, көрүллүбүт 15 тыһ. солкуобай үптэн 7,5 тыһыынчатын туһаммыттар. Кыстаах орто уонна Болтоно начальнай оскуолаларын ситэтэ суох орто оскуолаларга уларытан тэрийбиттэр. Атырдьах ыйыттар өрөмүөн үлэтэ сүнньүнэн ситэриллэн, 10 ситэтэ суох орто, 10 начальнай оскуолалар аҕыллыбыттар.

Ол сыл, чуолкайдаммыттан, оскуолаҕа үөрэнэр саастаах 2444 оҕо баарыттан оскуола паартатыгар 2072-тэ олорбут. Ыраахтан сылдьар, аччык оҕолорго хас биирдиилэриэгэр күнүгэ 50 грамм бурдугуттан итии аһылык тэриллибит. Дириҥ, Кытаанах оскуолаларыгар баар интернат 10 миэстэтигэр аҥы-таҥаны кэмчилээбиит суотугар 37 оҕону олордубуттар. Оройуон бүттүүнүн салаатата 1941 сыл сэтиньиэтигэр интернакка эбии 40 миэстэни аҥарга ыыгарбыт. Үөрэнэр кыаҕа суох оҕолорго норуот үөрэҕэйиитин наркома 9750 солкуобайы көмө бэрдэрбит.

Сэрии бастакы сылыгар Кыһыл Армияҕа ыгырыллыбыттар, тылланан барааччылар оҕолорутар болҕомто ууруллан, 16 үөрэнээчини интернакка ылбыттар, 11 оҕоҕо патронирование олохтоох, социальнай харыстабыл саҕаата колхозтар кассаларыттан харчынан көмө оҥорбут, көрүүтэ-хараҕына суох хаалбыт 4 оҕону детдомҥа тэрийэн ыыпыттар. Күҥүн 121 оҕо оскуолаҕа үөрүө кэлбэтэх. Үксүлэрэ дьоннорун кытары сүөһүлэрин кыстаа оттоох үрэхтэргэ, өрүстэргэ көһүспүт буолуохтаахтар. Итиннэ таһыынан ыһыын устата 346 үөрэнээччи араас бириччиэнэн атын оройуоннарга барбыт.

Үөрэх дьыларын үтүгэй үөрэхтээх, көрсүө-сэмэй буоларга үлэлээбиттэр. Общественнай туһалаах үлэнэн дьарыктаныы, хас биирдии үөрэнээччи абзаһинэстэрин үлэлэрин тэриллибит. Байыаннай кэмнэ үөрэнээччи дьиссиплинэтин туһунан бөҕэнэлэр ыытыллыбыттар, онно анаан куоталаһыы тэриллибит. Бөрөөдэги кэспит биирдиилээн үөрэнээччилэри уонна кылаас коллективы сытыытык иҥитиилээн туран, дьүүлгэ тардыы олохтоммут. Бастыҥ үөрэхтээхтэри, үлэлээхтэри куоталаһыы экраннарыгар, «Бойобуой листовкаларга», эркин хаһыаттарыгар сырдатыыны тэрийбиттэр. Үтүөҕэ тардыһыыны Кыһыл Армияҕа көмөлөһүү, оттон туктэри быһыыны фашистскай халабырдьыттарга көмөлөһүү курдук көрөн, сотору-сотору буолар оскуола линейкаларыгар, сбордарга, мунньахтарга кэпсэтиигэ туруортаабыттар. Оройуон оскуолаларыгар 26 комсомолец, 797 пионер баар эбит.

Үөрэх дьылын 74 оҕо ыаллыан, 17 үөрэнээччи уһуллан, 22 киһи саастара тахсан кыайан түмүктээбэтахтэр. Оттон 149 оҕо оскуола тас өртүгэр хаалбыт. Отчуокка суруллараннан, ол төрүөтүнэн сут дьыл аанньаан аҕыйан-үөлүэн хаачыллыы медтөҕө буолбут. Онно, сүрүннэн, тулаайах уонна кыаммат-түгэммэт төрөппүттэрдээх оҕолор хабыллаллар. Ити кыһын оройуон үрдүнэн оскуолаҕа үөрэнэр саастаах 14 оҕо өлбүт. Үөрэх дьылын 1625 үөрэнээччи түмүктээбит. Аҕа дойдуну көмүскүүр сэрии бастаны ыһыынын хаара ууллан, оҕолор 1942 сыллааҕы уот курааҥ сут сайыны көрсө тарҕаспыттар...

П. БОЖЕДОНОВ,
история учуутала.

Үрүҥ Күөл.

Хаһыат аналлаах таһаарыыта

СҮБЭҺИТ

1. Асчыыттарга
2. Инстэнньэҥнэргэ
3. Эмкэ-томко
4. Дьиэтээҕи фермаҕа

1

ҮҮТ УТАХТАР

Үүттэн оҥоһуллар утахтары биһиги өбүгэлэрбит былыр-былыргыттан билгээҥнэ диэри сөбүлээн ыһаллар, олор бэлэмнэниллэр рецептэрин сүтэрбэккэ ылдьэ кэлбиттэр. Биһиги Саха Республикатын норуотун хаһаайыстыбатын үүгэлээх үлэһитэ И. И. Тэрбахов сүбэлэриттэн быһа тардан билиһиннэрэбит.

БЫЫРПАХ

Быырпаҕы сүнньүнэн, икки суол ньыманан бэлэмнииллэр. Бастакыта — 3 литр быырпаҕы ылар ааҕаттан 1 баҥка саахардаах кэнсэрбэлэммит үүт (сгущенное молоко), 2 ыстакаан суорат, 2,2 литр уу бэлэмнэниллэр. Оргуталлубут уута кэнсэрбэ үүтү кутуллар, итэ кэнниттэн суораты холбоноллар. Үчүгэйдик ытыйан баран ыһыты ыга хаппахтыыллар уонна 8—10 чаас устата туруораллар. Быырпах үрдүгэр бытархай хабахтар тахсаллараһ саҥа эмиэ үчүгэйдик ытыйыллар уонна ыга хаппахтаан баран салгыы 24—25 чаас туруоруллар. Бэлэм көөнньөрүллүбүт быырпахха ыһыах иннинэ сүөгэй кутахха ордук миннньигэс буолар.

Быырпаҕы бэлэмнээһин иккис көрүгэ оссо судургу. 3 литр быырпаҕы ылларга ыстакаан ангара сүөгэй, 1,2 литр суорат, 1 литр уу, 20 грамм саахар ааҕа. Бытархай хабахтар тахсыахтарыгар диэри ытыйыллар. Ыга хаппахтаан баран итэ сиргэ 8—10 чаас туруоруллар. Көөнньөрүллүбүт быырпаҕы сойутан баран ыһыллар.

ЫМДААН

Эмиэ икки ньыманы оҥоһуллар. Бастакыта. Биир литр ымдааны бэлэмнэргэ 1,5 ыстакаан айыы суорат уонна 3,5 ыстакаан уу ааҕа. Оргуталлубут уута суораты кутаат ытыйыллар. Утах үрдүгэр биир дэхси күүгэн таҕыстаҕына ытыйыы тохтотуллар уонна тымныы сиргэ ууруллар. Ымдааны ыһыах иннинэ биир ыстакаан утахха 1 чаайылай ньуоска сүөгэйи куттахха утах миннньийэр.

Утаҕы бэлэмнээһин өк. кис ньыматыгар 1,5 ыстакаан аһыы суорат, 3 ыстакаан уу, 10 г аһылык мууһа ылыллар. Сиэ эмиэ маҥнайгы ньыматы курдук оргуталлубут тымныы уута суораты кутан биир дэхси күүгэн тахсыар диэри ытыйыллар. Ол кэнниттэн тута ыһар ааҕаттан бэлэмнэниллибит мууһу үгүллар.

БУТУГАС

Сахаҕа биир сөбүлээн ыстаҕынан бутугас буолар. Оны хас да ньыманан бэлэмнииллэриттэн эҥигини иккитин ыытта билиһиннэрэбит. Биир литр бутугаһы бэлэмнэргэ 5 ыстакаан арыы уута, 40 г бурдук ааҕа. Арыы уутун ытыйытыйа оргуталлар. Оргуйдаҕына бэлэмнэниллибит бурдугу кута-кута булкуйан 5-7 мүнүүтэ устата оргуталлар. Бэлэм буоллаҕына, сылаастыы даҕаны, сойутан да бараҥ ыһыллар.

Иккис ньыма. Итиччэ утаҕы ылларга 5 ыстакаан арыы уута, 25 грамм бурдук, ыстакаан ангара уулаах отон уута ааҕа. Оргуйбут арыы уугуттар бурдугу ытыйа туран 5-7 мүнүүтэ оргуталлар уонна отон уутун кутан баран бүтэһиктээхтик оргуталлар. Уулаах отон суох буоллаҕына, уҥуохтаах отону ыһыйан туһаныахха эмиэ сөп. Оччоҕуна бурдук ньуорматын аччатыллар.

СОБОНУ БУҢАРЫЫ

Биһиги диэки собону миннээн, ыһаарылаан сиэһин ордук тарҕамыыт. Ол эрээри кэлин собону симин оҕоҕос ньыматынан буһарыы эмиэ дэлэйэн эрэр. Онон сорох ааҕыйааччыларга оны бэлэмнээһин ньыматын билиһиннэрэбит.

Балык олун, ыскаҕын үөстүүргэ хайытыллыбыт сиринэн ороон ылыллар уонна ынах арыытыгар соркуойданар. Сотору-сотору булкуйуллуохтаах, хойдон истэҕинэ туус уонна сүөгэй кутуллар. Арыы таҕыстаҕына буһуу ситэр.

Эриэппэ эбэтэр күөх луугу туспа соркуойдуу түһэн ылыллар уонна итэ бэлэмнэниллибит ыскэ уонна олго булкуйуллар. Онно риһи холбоон фарш бэлэмнииллэр. Өскөтүн фарш бытарыйа сылдьар буоллаҕына, сүөгэй кутан убатыллар. Туубу уонна биэрэҥи бэйэҕэ сөп түбэһэриэн кутуллар. Балэм фарш собоҕо кутуллар уонна бурдукка булкуйан баран соркуойданыллар. Аан бастаан собону хайытыллыбыт өртүнэн буһарары умнумуохха. Фаршированнай собону сылаастыы сиир ордук.

Биир орто собону буһарарга 20 г буспут рис, 25 г соркуойдаммыт луук, 5 г ынах арыыта, 1,5 ост. ньуоска 25 бырыһыаннаах сүөгэй уонна балык тас өртүн булкуйарга 10 г бурдук бэлэмнэниллэр.

3

Эмтээх оттору туһанын

Эмтээх отторуонан диэн бэрт өрдөөҕүттэн туһаналлар. Ол биллиҥ, аптекаларга эмптомп аҕыйаабыт кэмигэр, ордук наада буолла. Ол эрээри оттору түбэһиэх хомуйуу, эмтэнии табыллыбат. Врач сүбэтэ, ыйыыта хайаан да наада.

Үчүгэйдик билэр үүнээйини эрэ хомуйуллар. Үүнээйи силиһин, сэбирдэҕин, сибэккитин, сиэмэтин, отонун барытын эмкэ туһаныахха сөп. Хомуйуу болдьоҕо үүнээйи хайа чаһа туһанылларыттан тутулуктаах. Хомуйууга саамай табыгастаах кэмнэн сарсыарда сиик көппүтүн кэнэ 9 чаастан күнүс 4 чааска диэри. Отону, сиэмэни сарсыарда эрдэ эбэтэр киэһэ сөрүүгэ хомуйар ордук.

Бэс ыйын бүтэҥнэр, от ыйыгар хаппык үүнээйилэри эмкэ туһанарга аҥаан хомуйуохха сөбүй диэн боппуруоска ыыллыстык тохтуохпут.

Уу кытыытыгар, сиик-тээх турар буордаах ходуһаларга, суол кытыытыгар, таллаһаҕа үүнэр чычаах ото (горец птичий) туһаныллар. Сибэккилэнэр кэмигэр бэс, от, атырдьах ыйдарыгар хомуйуохха сөп. Кини бүөр, хабах, үөс ыарыларыгар туһалыыр. Хас да ый устата утумнаахтык эмтэнэххэ, үөскэ үөскүүр таастары суурайар. Куртах, оҕоҕос салыгнаах бүрүөтэ сүҥүрэн ыалдьыытыгар эмиэ туһалаах.

Быһаҕынан эбэтэр сиэрпэнэн быһан ылан хомуйан баран күлүк сиргэ кумааҕыга эбэтэр таҥаска ууран хатарыллар.

Ити хаппыт отунан көөнньөрүүкү (настойка) эмиэ оҥоруохха сөп. Онно 15 г чыычаах отугар 3 ост. ньуоска сылаас оргуйбут ууну кутан хаппахтаан баран, ол иһити уулаах минэскэҕэ утан мөлтөх уокка быстаннык 15 мүн. устата оргуталлар, 45 мүн. сойутан баран сиидэлэнэр, ол кэннэтэн 200 мл уулуу эбиллэр.

Тиэмэх от (аптека обыкновенная) сибэккитэ эфирнай арыылаах, дубильнай уонна аһыы веществолаах. Ситэн турар кэмигэр от ыйыттан атырдьах ыйыгар диэри сибэккитин эрэ ылыахха сөп. Быар, үөс, оҕоҕос, куртах ыарыларыгар туттуллар.

Хомуйарга сибэкки болөҕүн 4 см уһуннаах гына кырыйан ылыллар уонна кумааҕы мөһөөччүккэ угуллар.

Тиэмэх от көөнньөҥүгүн оҥоруохха сөп, оны күзгэ 3-4 ньуосканы иһиллэр. Эбэтэр хатарыллыбытын бороһуок курдук буолуоран диэри ултү малийэн баран 0,5—1,0—2,0 г күннэ 2-3 төгүл иһиллэр. Бу отунан туһаныы улахан сэрэхтээх. Ол курдук, сүрэх астматын, төбө ыарыытын бэргэтиэн сөп. Дьаатааҕын быһыытыкан кыра оҕолор уонна оҕоломоору сылдьар дьахталлар эмтэлэллэрэ көнүллэммэт. Тиэмэх от сытын сахсырҕа, дьиэҕэ үөскүүр үөн-көйүүр сөбүлээбэт. Оны утары эмиэ туһаныахха сөп. Холобур, түүлэх, таҥас быыһыгар кумааҕыга суулаан уруохха сиэ.

Билиҥнэтэн саҕалаан суорат оту (тысячелистник обыкновенный) хомуйуохха сөп. Кини ойуурга, ходуһаҕа, оҕорбо сирдэргэ, дьиэ таһытар үүнэр. Сибэккитин, сэбирдэҕин хомуйуллар. Отук 15 см уһуннаах гына быһан ылыллар. Суорат от көөнньөһүгүн куртах, оҕоҕос салыгнаах бүрүөтэ баа-һырыытыгар, оҕоҕостон хаан барыытыгар туһаныллар.

Хомуллубут үүнээйилэри хатарыы көрдөбүлэрэ биирдиилэр. Оту таҥас мөһөөччүкүө, кумааҕы пакекка, баанкаҕа, хоруопкаҕа уруохха сөп. Кураанах, күн көрбөт сиргэр тутуллар. Сэбирдэҕин 1-2, силиһин 2-3 сыл туһаныллар.

М. СПИРИДОНОВА,
рецептар.

4

Куурусса үрг энэр буоллаҕына

Куурусса түүлэрин үргэниилэрэ ааас биричиналаах. Түүтэ түһүүтэ үксүгэр аһылыгар белок тиийбэт буоллаҕына хойутуур. Эйбэхтик сымыыттыыр куурусса белокка ааҕыйыыта олус улахан, онон кини аһылыгын рационугар ол хайаан да учуоттаныахтаах. Итиннэхэ ордук табыгастааҕынан көтөр комбикормун булуу буолар, суох түбэлтэтигэр сибиннньэ баитэр куруолук да сиир комбикормун биэриэххэ син. Оттон ынах сүөһүгэ аналлаах комбикорму, оннго киниилэргэ буортуну оҥорор мочевина баарынан, бэриллиэ суохтаах. Хайа баҕарар туорах бурдуту туһаныахха син. Үүт ас, холобур, суорат уутун, күөх үүт, о. д. а. тобоҕор ааас аһылыгы оҥолуйан хаалы оҥорон сиэтэр эмиэ туһалаах.

Сераласс аминокислоталары ылдьэ сылдьар веществолар атастаһылара кэһиллиннэҕинэ, куурусса түүтэ эмиэ түһүөн сөп. Оччоҕуна иннилэргэ хаппыыстаны биэриэххэ.

Ардыгар түүнү, куорсуйу сиир үөннэр куурессаҕа үөскүүллэр. Оччоҕо эмиэ түүтэ түһэр. Ити быыстыйкаан (1—3 мм) сырдык араҕас эбэтэр кутас өҥнөөх куурессалар куорсуннарыгар хатана сылдьар үөннэр куорсуннар аннларынан котор кэнини диэки үөскүүллэр. Биир куурессаҕа итиннник тыһыынчанан аҕыллар үөн баар буолуон сөп. Ыалдьыбыт куурессалар доруобайдары сутуйаллар, уйаларыттан, олорор мастарыттан эмиэ сыстыахтарын сөп. Итиннэ ыалдьыбыт куурусса кыһыйара бэрдиттэн түүтүн сахсынан, үргэнэн тахсар. Үөгүгэ ыстарбытын онон билиэххэ сөп. Куурусса моонньун, түөһүн, кэнини түүлэрэ түһэр, сымыыттыыра аҕыйыыр, төлөһүйүүтэ быстаарар. Ыалдьыбыт куурессаны 2 бырыһыаннаах оксамат эмульситтыынан биир төбөҕө 35—50 мл диэн суоттаан ыһаллар. Препарат көдьүүһэ улахан, куурессаҕа, кини сымыытыгар туох да буортуну оҥорбот, куттала суох. Ыалдьыбыт куурусса турбут сирин дезинфекциялаанар.

Норуонна итиннник түбэлтэҕэ куурессалары күлгэ булкуйуу ньымата туттуллара. Онуоха дьаһыгы күл булкадаһыстаах кумааҕынан толороллор.

2

ЫНАХ, СЫЛГЫ ТИРИИТИН ТАҢАСТААҺЫН

Ынах, сылгы сүөһү тириититтэн, сүнньүнэн, кыһын, сайын кэтэргэ этэрбэс, холуоһа, таллаах уонна одбох тиктэллэрэ. Саастаах улахан сүөһү халыҥ тириитин сүлбэ быһаҕынан икки аҥы хайытан араҥалаан сүлэллэрэ. Онон биир тириитэн икки тириини ылаллара. Субалаах өрте этэрбэс оҕо, баһа буолара, түүлэх өртүн далбы кэнтэн, сымнатан суорҕан гыналлара. Этэрбэс уллуҥун бүтүн халыҥ тириитэн тиктэллэрэ.

Ынах, сылгы тириитин үлэлэт, кыһынын таллаҕынан саамай кэнэ сирин таан үчүгэйдик тэннччэ ардан, түүтүн аллараа эҥин тутан тоҥороллор. [illegible] ыаан [illegible] хатараллар. Хатарар ордук үчүгэй. Таһырдьа ыйаан куурдуллубут тириитэ бөҕө буолар уонна ыгиллыгыт арыый чэпчиир. Үчүгэйдик тоҥмутун кэнэ тириитэн этии, сыатын, силгэтин кыһыаҕынан ыраас гына кыһыйаллар. Ынах тириитин умса быраҕан баран, түүтүн эмиэ кыһыахтаан ыраастыыллар. Ол кэннэтэн тоҥ тириини ириэрэн, өҥүн ыйырдьэ тутан суулаан баран, саасы салгын түһүөр диэри хаттаан тоҥороллор. Саас сылаас буолуута тириини тиирэн хатараллар. Үчүгэйдик хаппыт тириини суоратынан, сүөгэй уутунан, үүтүнэн ыбиирэн ылгыгэллэр уонна сиктээх сиргэ туран сытыараллар. Ылгыйэн балачча сымнаабыт тириини түүрэ тутан суулаан баран таалкынан ымтэллэр. Ымиллэн эрэр тириини мэйии хааһытынан, уҥуох эбэтэр уоһах арыытынан хойуутук оҕуноохтуллар. Мэйии хааһыта диэн сылгы, ынах сиинэй мэйиититэр бурдуту кутан булкуйбуттара хаайы курдук буолан тахсыбыта аатталар. Оттон уҥуох арыытынан үлтү сыинььыллыбыт уҥуоҕу өр оргуттахха арыыланарын аатталлар. Уоһах арыыта—ынах төрөөтөҕүнэ маҥнайгы үүтэ хойуу, араҕас буолар, ол уоһах хойуутунан тириини оҕуноохтуллар.

Тириини талыыга икки кииһи ымтэр. Биир кииһи тириини талкы тиистэрин ыйтэр тутан, эргэтэн-урбатан, хамсатан биэрэр, иккиһэ талкы тылын баттыалаан тириини ымтэр. Тириин ымтиитэ уһун, сыралаах, күн ыйынэн бүппэт үлэ. Тириин ымтиитиэҕинэ, түүнүктэнэр. Ону хастаан, ылан ыйыллар уонна сымнаар диэри хос талыыллыллар.

Былыргы сахалар тириини оссо үчүгэйдик сымнатар туһуттан хоргунунан сотоллоро. Хоргун диэн уҥуоҕу үлтү сыиньан өр оргуттахха миини үрдүгэр дагдайан тахсар арыы.

Тириини ымтэн баран уу-хаар ыйырбатын диэн ыыһыыллар. Ынах тириитин ыыһааһын—биир улахан түбүктээх үлэ. Онон уонна тирии аҥыйаҕынан ыаллар ыытыллан ыыһыыллара. Онуоха аҥаан намыһах гына хоспох туталлара. Ыйыгэр тирии ыйанар гына эркини батыһа туора мас оҥоһуллар. Хоспох эркиннэрин, аанын салгын быыһыгаабат гына сыбыыллар, эбэтэр үчүгэйдик сабаллар. Хоспох ортотугар чычаас соҕус гына хаһыллыбыт оҥкучахха мас сыыһын, эмэҕи кутан уматаллар. Уот нулуҕуурэччи умайбакка, буруолуу эрэ сытар буолуохтаах. Буруонан 5-6 ховукка ыыһаммыт тирии, ол таһырдьа таһааран куурдаллар уонна оҕуноохтаан баран бүтэһиктээхтик ымтэллар. Ыыһаммыт тириини халыҥ тириини уллуҥахтаан этэрбэс тиктэллэр. Ол олус чэпчэки буолар.

Норуонна итиннник түбэлтэҕэ куурессалары күлгэ булкуйуу ньымата туттуллара. Онуоха дьаһыгы күл булкадаһыстаах кумааҕынан толороллор.

Профсоюзнай активистарга

КОЛЛЕКТИВНАЙ ДУОГАБАР, СӨБҮЛЭҺИИ

Партиа ыйыытыттан-көрдинититтэн уларыйыыта профсоюзтар үлэлэригэр нь дьыгкэрдиигэ «Коллективнай тарыынан» РФ Сокуона дьоһун сүрүн нс хоһоонун биллиннэрэбит. Бэсхолокуу, хаһааныстыбаннай тутул үгүс мунаахтары үөскэппитэ. Итэ-дуогабардар уонна сөбүлэһиилэр тус-сыалталаах. Маптан аллары Сокуон

Коллективнай дуогабар диэн предприятиеҕа, учреждениеҕа, тэриллэҕэ үлэни биэрэччилэр уонна үлэһиттэр икки ардыларыгар үлэҕэ, социальнай-экономическай уонна идэвэн сыһыаннары сүрүннүүр правовой акт буолар. Оттон сөбүлэһии туһаах сэҥээҕэ, сиргэ-уокка үлэлиир үлэһиттэр үлэлэрин усулуобуйатын, үлэнэн хаамчылыыларын уонна социальнай мактаалаах буолуулларын хаамчылыр эбэһээтэлистибэлэри көрөр.

Эрдэтээҕи коллективнай дуогабар сөбүлэһии болдьоҕо эбэтэр итэ докумуоннарга ыйыллыбыт атын болдьохтор бүтүөхтэриэр диэри хаалбыт үс ый иһигэр саҥа коллективнай дуогабары, сөбүлэһиини түһэрсэр туһунан кэпсэтиилэри саҕалыыры өрүттэрэн хайдары баҕарар атын өрүкэ сурутуман биллэрэр. Ол суруту туппут өрүт кэпсэтиилэри сэтэ хонук иһинэн саҕалыахтаах. Онуоха үлэһиттэри болдьоҥуйалаабыт дьоннөрүн көҥүө профсоюзтар сирэйдэн көрдөроллор.

Өрүттэр тэс төрүккэ олоҕуран комиссия тэриллэллэр, комиссия составын, кэпсэтии ыытыллар миэстэтин, күннэҕи бэбиэскэтин быһаараллар. Ол предприятиеҕа бириэмэйинэн профсоюзка быһаарыы ыыытыллан сурукка киллэриллэр. Кэпсэтиилэргэ кыттар өрүттэр коллективнай дуогабар, сөбүлэһии нс хоһоонуман буолуохтаах бэлиитэрдэстэры талыыларыгар уонна дьүүллэһиилэригэр толоруу көҥүл бэриллэр.

Толоруулаах былаас органнара, үлэни биэрэччилэр уонна кинилэр холбоһуктара профсоюзтарга, профсоюзтары сирэйдэн көрдөрөр дьоҥко кэпсэтиилэргэ наада буолар информацияны биэриэх тустаахтар. Онуоха информацияны ылбыт дьон государственнай эбэтэр коммерческай кистээҥи кистэлэҥэ тутар эбэһиинэстээхтэр.

Өрүттэр ыытылга кыттыахтаахтарын, ыытылы оҥорууга төлүннүх дьаһаллар тустаһыннан өрүттэр итэҕэйдэрин уонна кэпсэтиилэр хаһан сөрүүлүүлүөхтэхтэрин быһаа туран, боротокуол сурулаан, ыытылы ыытарсар сиэр-туом тутуллар. Боротокуол сурулаабытын кэнниттэн үс күн иһигэр өрүттэр көҥүльгэ ролаллаллар, бэлэхтэрин истэриттэн сөҥнөһүнэрэр комиссия тэриллэллэр. Ол үрдүнэн уопсай тыл оҥорулуоҕуна, өрүттэр сүбэлэһэн талбыт сөҥнөһүнэрэччилэриттэн быһаарыы көрдүүллэр. Сөҥнөһүнэрэччилэр сэтэ хонук иһинэн боротокуолу көрөн мөкүөр нс хоһоонуман сүүс биэриллэр. Ол да үрдүнэн уопсай тыл буолуоҕуна, сөкуонга көрүлүөгүт бэрэдэтиэн забастовканы тэрийии уонна ыытыы көҥүллэнэр. Профсоюзтар үлэлэммит кэмнэ, предприятие үлэтин мэһэйдэбэт курдук мунньахтары, митинэри, пикеттэри, демонстрациялары тэрийэн ыытыахтарын сөп.

Кэпсэтиилэргэ кыттаччылар кэпсэтиилэр кэмиэригэр сылта үс ыйтан ордуга суох кэмнэ, орто хаммаастарын, үлэ стажын аахтаран туран, үлэлэриттэн босхолоноллор. Кэпсэтиилэр ороскуоттара Үлэ туһунан Сокуонга, коллективнай дуогабарга, сөбүлэһиигэ көрүлүбүт бэрэдэтиэнэ өгөрүллүөхтэр. Ыытыллыыттар үлэлэрэ экспертэр, сөҥнөһүнэрэччилэр сүбалэһиилэриэнэ, толоруулаах былаас органын, үлэни биэрэччидэр (кинилэр холбоһуктарын) хаһаайыстыбаннай салалталарын сөбүлэһиилэриэн толоноор. Коллективнай кэпсэтиилэргэ кыттар сылдьар профсоюзтар бэрэстэбиитэлэриэн профсоюзтарын кытары сөҥнөһүнэрбэккэ эрэ администрация сэмэдэ тардыа, атын үлэҕэ көбөрүө эбэтэр үлэттан устуо суохтаах.

Кэпсэтиилэргэ хас да профсоюз кыттар буолуоҕуна, кинилэр холбоһуктаах представительнай органы тэриллэн дуогабар бир барылын оҥороллор, бир дуогабары түһэрэллэр. Оччоҕо барыа булгуччу предприятие барыы сүһүохтэрин үлэһиттэриэнэ дьүүллэһиллиахтаах уонна чочуллуохтаах, үлэ коллективын уопсай мунньаҕынан (конференциятынан) бигэргэтиллэн холбоһуктаах представительнай орган ыыттыыллаахтарынан барыларыкан илии баттаныахтаах.

Холбоһуктаах представительнай орган уопсай тыла булбатаҕына, үлэ коллективын уопсай мунньаҕа (конференцията) дуогабар ордук табыгастаах барыыны ылыллар уонна профсоюзтар кэпсэтиилэри ыытыллыыларыгар итиэннэ уопсай мунньахха (конференциэҕэ) бигэргэтиллэн барыа үлэ коллективын аатыттан үлэни биэрэччини кытта коллективнай дуогабары түһэрэллэригэр сорудахтыыр.

Чочуу профсоюз бэйэтин болдьоҥуйалаабыт үлэһиттэр аттарыттан туспа кэпсэтиини ыытар уонна коллективнай дуогабарга үлэһиттэрин идеэлэрин ürатыыллаах итэриэстэрин көмүскүүр сыһыарыыны түһэрэр быраабтаах. Сыһыарыы коллективнай дуогабар арахсыыт бэрдэтунан буолар.

Үлэни биэрэччи профсоюзтар бэйиэлэрэ ыытан биэрбэт коллективнай дуогабардарын барылын хас биирдии үлэһиккэ билиһиннэрэллэригэр кыах үөскэтэр, нс сибээһин уонна информациятын средстволарын, эбэтэн уестар уонна атын оргтехникатын, үлэлэммит кэмнэ мунньахтары, консультациялары ыытарга дьиэ-уоту туһаннарар, стендэлэри туруорар миэстэлэри аныыр.

Үлэни биэрэччи өрүттэриэнэ илии баттамыыт коллективнай дуогабары, сыһыарыылары, мөкүөрдэр боротокуоллары сэтта хонук иһинэн Российскай Федерация Үлэҕэ уонна үлэни хаамчыйыыта министерствотын туһаанныах органыгар регистрациялаһыыга ыытар.

Коллективнай дуогабарга үлэни биэрэччи уонна үлэһиттэр маннык бэлиитэрдэргэ хардарыта эбэһээтэлистибэлэрэ киллэриллэллэр:

—үлэ төлөбүрүн, хартыынан көҥүлэһии, пособиелар, компенсациялар, эбии төлөбүрдэр формалара, тутуллара, кээмэйдэрэ;

—сыана ыараханыыттан, инфляциияттан, коллективнай дуогабарынан быһыллыбыт көрдөрүүлэр толоруулуулларыттан көрөн үлэ төлөбүрүн сүрүннэһии механизма;

—үлэнэн хаамчыйыы, хос үөрэтии, үлэһиттэри үлэлэриттэн босхолоһуун усулуобуната;

—үлэ күнүн, сыныалаан кэм, уопуска уһуннара;

—үлэһиттэр, ол иһигэр дьахталлар, ыччаттар (улаатан эрдэр дьоллор) үлэлэрин усулуобуйатын уонна үлэлэрин харыстабылын туһугар;

—баҕа өрүтүнэн уонна булгуччулаах медицинскэй уонна социальнай страхование;

—предприятиены, ведомстиваннай оторор дьиэлэри приватизациялаһыыга үлэһиттэр интэриэстэрин көрүү;

—производствоҕа экологическай нуттал суох буолуута уонна үлэһиттэр доруобуйаларын харыстаһыы;

—үлэни-үлэтин үөрэнэччилэргэ чэчэтиилэр;

—коллективнай дуогабар тутуһуллуутун хонтуруоллаһын, өрүттэр интэриэстэрэ, социальнай бириэ үлэдэһии, профсоюзтар үлэлиилэригэр соптоох усулуобуйаны хаамчыйыы;

—коллективнай дуогабарга киллэриллибит усулуобуйалар толору тутуһуллар буоллахтарына забастовка ыытыыр аныаастаныы.

Предприятие экономическай кыаытын көрөн коллективнай дуогабарга сокуонунан уонна сөбүлэһиилэриэнэн олохтоммут нуормалардаабар уонна балаһыанньалардаабар ордуктаах атын да үлэ усулуобуйалара уонна социальнай-экономическай усулуобуйалар (эбии уопуспалар, пенсиялаах надбавкалар, пенсиялаах кэмнэн иннинэ таһаарыы, транспорт уонна командировка ороскуоттарын оборуу, үлэһиттэр производствоҕа, кинилэр оҕолоро оскуолаҕа уонна оскуолаҕа киириэх иннинээҥи оҕо уч, рекреациялаарыгар босхо эбэтэр сорудотун төлөөн аһаатыннара, атын да чэчэтиилэр, компенсациялар) көрүллүөхтэрин сөп.

Коллективнай дуогабар бир сылтан үс сылга диэри болдьоҕо оҥоһуллар. Болдьоҕо аастаҕына даҕаны саҥа дуогабар түһэриллиэр, уларытыллар, эбиллэр кидиэриллиэхтэригэр диэри тутуһуллар. Предприятие саастаабатаҕына, тутула, салайар органын аата уларыйар, предприятие салалтатын кытары үлэ дуогабара (контракт) көтүрүллүөр түбэлтэлэригэр даҕаны күүһүн сүтэрбэт. Предприятие уларытыллан тэриллиитигэр уларытыы кэмигэр дуогабар күүһүгэр сылдьар, ол кэнниттэн өрүттэр, тэн бирдэстэрин тыл көтөҕүүтүнэн хаттаан көрүллүөн сөп. Предприятие баайын-дуолун бас билээччи уларыйдарына үс ый устата дуогабар күүһүгэр сылдьар, ол кэм устата өрүттэр кини дьыларын туһунан кэпсэтэр быраабтаахтар.

Предприятие суох оҥоһуллар буоллаҕына, кини эйии кэмигэр дуогабар тутуһуллар. Онуоха үлэ коллективын туруорсуулара, дуогабарга сөп түбэлиннэрэн, бюджеты, банкары, атын кредитордары кытары ахсыы иннинэ суох оҥоһуллар предприятие суотуттар толорулларын. Оннооҕор бэриллэр үбү подразделениеларга эйэ комиссия профсоюзтары кытары сөбүлэһиннэрэн түнэтэр.

Коллективнай дуогабар тутуһуллуутун өрүттэр быһаччы эбэтэр иннилэр боломуочуйалаабыт дьоннөрө, оччу тэҥэ Российскай Федерация Үлэҕэ уонна үлэнэн хаамчыйыыта министерствотын туһаанныах органа хонтуруоллууллар. Дуогабарга илии баттаабыттар сылга бирдэ эбэтэр коллективнай дуогабарга көрүллүбүт болдьохха үлэ коллективын уопсай мунньаҕар отчуоттууллар.

Сөбүлэһиилэр көрүүлэрэ:

— генеральнай — социальнай-экономическай политиканы сөҥнөһүнэрэн ыытыы уопсай принциптэрин олохтуур;

—салаа (тарифнай) сөбүлэһии—салаа социальнай-экономическай сайдыытын тосхоллорун, үлэ уонна үлэ төлөбүрүн усулуобуйаларын, салаа үлэһиттэрин (идэлээх болеҕүн) социальнай мэктиэлэрин ыйар;

—аналлаах сөбүлэһии—сир-уот уратыларыттан сибэстээх чопчу социальнай-экономическай проблемалары быһаарыы усулуобуйаларын чуолкайдыыр.

Сөбүлэһиилэр дуогабарга олоҕуран иккиэн да, үс да өрүттээх буолуохтарын сөп.

Сөбүлэһиилэр түһэрсиллэллэр:

—федеральнай таһымнаах—профсоюзтар бүтүн Россиятаабы холбоһуктарын, үлэни биэрэччилэр бүтүн Россиятаабы холбоһуктарын, Российскай Федерация Правительствотын икки ардыларыгар;

—Российскай Федерацияҕа киирэр республика таһымнаах—профсоюзтар республикатаабы холбоһуктарын, үлэни биэрэччилэр республикатаабы холбоһуктарын, республика правительствотын икки ардыларыгар;

—салаа эбэтэр иҥэ таһымнаах—туһаанныах профсоюз уонна Российскай Федерация Үлэҕэ уонна үлэнэн хаамчыйыыга министерствотын икки ардыларыгар;

—ыытыах сир-уот таһымнаах—тустаах профсоюзтар (кинилэр холбоһуктарын), үлэни биэрэччилэр (кинилэр холбоһуктарын) уонна толоруулаах былаас органнан икки ардыларыгар.

Сөбүлэһиигэ маннык балаһыанньалар көрүллүохтэрин сөп:

—үлэ төлөбүрүн, усулуобуйатын, харыстабылын, режимин уонна сыныаданг тустарынан;

—сыана үрдэһиннэ, инфляция таһымыттан, сөбүлэһиигэ ыйыллыбыт көрдөрүүлэри сиэтиннэ көрөн үлэ төлөбүрүн сүрүннэһии механизмын туһунан;

—компенсациялыыр төлөбүрдэр тустарынан;

—үлэнэн хаамчыйыыга комолоһуу, үлэһиттэри хос үөрэтии туһунан;

—экологическай куттал суох буолуутун хаамчыйыы уонна производствоҕа үлэһиттэр доруобуйаларын харыстаһыын туһунан;

—үлэһиттэр, кинилэр дьиэ-уоттарын чилиннэрин социальнай өртүнэн харыстаһыыга анаалаах дьаһаллар тустарынан;

—государственнай уонна муниципальнай предприятиелары приватизациялаһыыга үлэһиттэр интэриэстэрин көрүү туһунан;

—инбэститтэргэ, ыччаттарга (ол иһигэр улаатан эрэр оҕолорго) анаан эбии үлэлиир миэстэлэри үөскэтэр предприятиеларга чэчэтиилэр тустарынан;

—социальнай хардарыта көмөлөсүһүүнү уонна үс өрүттээх биирэ үлэдэһии сайыннарыы, коллективнай дуогабары түһэрсиигэ көмөлөһүү, үлэҕэ мөкүөрдэри уонна забастовкалары туоратыы, үлэ дьиссиплиниэтин бөҕөргөтүү тустарынан.

Коллективнай дуогабары сөбүлэһиини түһэрсии, уларытыы эбэтэр эбии-сабыы туһунан кэпсэтиилэргэ кыттартан аккаастаныы эбэтэр олохтоммут болдьоҕу кэйии иҥин буруйдаах үлэни биэрэччини сирэйдэн көрдөрөр дьон суутунан ыыллыыбыт болдьох кэнниннээҥи хас биирдии күн ахсын үлэ төлөбүрүн намыһах кэрдиигэ үс бүк ылбакка тиийэ кээмэйинэн ыстараапталаллар.

Кинилэр коллективнай дуогабарга, сөбүлэһиигэ ыйыллыбыт эбэһээтэлистибэлэрин кастахтэриэнэ уонна толорботохторуна, суут ууруоҕунан үлэ толобүрүн намыһах кэрдиигэ сүүс тутул ылбыт кээмэйинэн ыстараапталаллар.

Бас билээччи, хаһаайыстыбаннай салалта органа профсоюзтар модьуйуулларынан коллективнай дуогабар эбэһээтэлистибэлэрин кэнниэ уонна толорбот буолуута бүрүйдаах салайаччыны сокуонунан көрүллүбүт сэҥээлиир миэрэлэргэ тардар эбэһиинэстээх.

Үлэни биэрэччини сирэйдэн көрдөрөр дьон коллективнай кэпсэтиилэртэ, дуогабары, сөбүлэһиини тутуһуунуу нэтэн көрөрдө наадалаах информацияны биэрбэт түбэлтэлэригэр, дисциплинарнай эпинэтиинэскэ эбэтэр үлэ төлөбүрүн ыстараапта кэрдиигэ үс бүктүүр кээмэйинэн ыстараапта тардыллаллар.

—рэр.

БААҺЫНА ТҮБҮКТЭРЭ

Быйыл ыйыы хаана да сиигэ куоттарбакка ыытылтыыта. Оройуон хаһаайыстыбалара туорахтаах культуралары 3055 гектарга ыстылар. Ол иһигэр, холобур, Одьулуун баһыыбайдара 472 гектарга, Хатылы коллективнай предприятие 440 гектарга, Эрилин Эристин аатынан совхоз 738 уонна «Мугудай» сылгы завода 321 гектарга. Оттон болтоногор бэйэлэ сага 170 гектарга ыстылар. Кини сиир салгынэйиэ 348 гектарга ыйыллыбыта. Ол иһигэр одьулууннар 53 гектарга «Приленская-6», эриликтэр 150 гектарга «Якутянка», болугурдар 10 гектарга эмиэ итэ суорду, кинилэр 60 гектарга итиэннэ мырылаалар 70 гектарга «Заря» салгынэйиэн ыстылар.

Туорахтаах культура сайынгы ыраас паарга уонна күһүнгү хорутууга ыйыллыбыта. Былырыын паары тангастааһын күһаҕана суох барбыта. Оттон күһүнгү хорутуу араас эта. Холобур, Сылаг отделениетыгар Г. М. Макаров салаһаччылаах үрдүк үүнүү звеноту сорох баһыыбайдарыгар мөлтөхтүк барбыта кэстэ сытара. Онон хаттаан тангастааһын күнүдьылы ылбыта.

Быйыл да бурдук звеноларга урукку састааптара, сүрүннээн, онуоннан хаалла. Кыһыҥыттан саҕаламмыт хаһаайыннааһын көрүүнү уларытыы улаханнык дьайбыта. Арай сиэмэни атастаһыы, техниканы тыырсыы уонна дьону аттаран туруоруу элбэх бириэмэни ылла.

Сүөһү аһылыгар анаан сиилэстэнэр культуралар 1011 гектарга, күөх үүнээйи 572 гектарга уонна турнепс 15 гектарга ыйыллыбыттар. Хортуоппуй баара эрэ 38 гектарга олордулунна. Оны тэҥэ баһыынай хаһаайыстыбалара 9 гектардаахтар. Хаҥыыстаны Мырыла Хаһыйаҕа 3 уонна Болугур 7 гектарга олортулар. Манна даҕатан эттэхха, холобур, хортуоппуйу саҥа хаһаайыстыбаннай тарилгылаах эрдэ өртүгэр элбэхтик олордо сатыы этилэр. Кинилэр үксүлэрэ нэйилиэктэриттэн киниэннэн тэриллибиттэр. Онон бэйэ нэйилиэнньэтин хааччыйыах этилэр. Иккис килиэн буоллаҕа, хортуоппуй курдук хамаҕа суох. Сиэмэ булуутугар оройуоннааҕы тыа хаһаайыстыбатын управленнета көрсүһэ хардыыны оногоон көмөлөөбөр ыытаах.

Хортуоппуйга уунуу кутарыы бинир тогул ыытылынна. Иккис саҕаланна. Ыраас паар 2606 гектарга хорутулунна. Сотору түмүктээтэ. Биирдии хаһаайыстыбаларынан ылларыллыбыт, маркстар 690, хатылылар 530, эриликтэр 520, «мугудайдар» 316, «бахсылар» 100, сылаҥнар 220, мырылаалар 200 уонна болугурдар 30 гектарга ыыттылар. Хаһаайыстыбалар паардаммыт баһыыналарын сайын устата аны үс төгүл тангастыахтара.

Быйыл сайын кураанаан уонна от үүнүүтэ мөлтөҕүнэн оттуу хомуйарга анаан эбит күөх ыйыны ыыстар наадата тиэстэ. Маны сиэмэлээх хаһаайыстыбалар барыларыннан ылаанныылар. Оччотугар аны ыраас паар иэнэ аччыан сөп. Маны таһаарбат иниттэн оборбо сири, элбэх сылдьыбыт баһыыналарын ниэнэ болдьохторо тахсыбыттыын былырыын күһүн, быйыл саас акталаан бырааҕыллыбыт баһыыналары туһанар, дьаһалы ылыахха. Оборбо баһыыналар иэнэлэрэ 314 гектар. Итиэ иһигэр Одьулуунча 30, Хатылыта 87, урукку «Чурапчы» совхоз территориятыгар 50, Болугурга 19 уонна Мугудайга 128 гектар. Учуокка сылдьар баһыыналартан 909 гектара элбэх сыллаах от ыйыллыах. Бу кэнтэн туһаныллыбыта ыраастыт, эргэр, бит 200 гектарын акталаан учуоттан туоратыахха уонна күөх ыйыыга ылыахха сөп.

Уопсайынан, от аһылык кэмчитийэр туруктааҕынан, быйыл да баһыынаҕа эрдэ улахан. Туорахтаах уонна сүөһү аһылыга буолар культуралар үүнүүлэрин кичэллээхтик көрөр-истэр наада. Туох-ханнык иннинэ, баһыыналары сүөһү тэнсибэт гына маныахха, күрүөлэрин-хаһааларын ситэрэхтэх. Кылаабынайа, сайынгы кэмнэ барыы агрономическай дьаһаллары болдьоҕор уонна үрдүк хаачыстыбалаахтык ыытыахха. Барыы звеноларга дуогабарынан, бүтэнитээх бородуукуоба иһин үлэлииллэр.

Түмүктээн эттэхха, ыйыы хампаанньата иһин тугу эмэ күүтэр гына ыытыллыбытын сайынгы кэмнэ оссо чинэтэргэ туруулаһан үлэлиэхтэ.

Е. КОРЯКИНА,
тыа хаһаайыстыбатын управленнетын кылаабынай агронома.

БЭЙЭ ТУЬА ДИИ САНААН

Дириҥнээҕи арыы сылаҕар электроэнергия бэриллибэккэ, оҥу кэтэһэн бирикээлэрин барыы-ыыта «молоко» диэн суруктаах массыына, кыра прицептээх трактор олороллоругар түбэһэ түһэн кэпсэттим.

Манна Чурапчытаабы үүт завода 3 күн санитарнай көрүүгэ барбытыттан күһэллэн кэлэн кэтэһэриттэн көхсө көҥүйбүт Барпов Харалдин Гаврильевич ыалтан ордор үүттэрин хомуйан туттарар эбит. Кини пенсиялаах. «Бурдук» баһыынай хаһаайыстыба чилиэнэ.

—Бэйэм чаһынай Т-25 маарка аах трактордыынан ыаллартан үүт хомуйан туттарабын. Ыалтан литрин 25 солкуобайга ылабыт. Оны арыы сыахтара иккис суордунан ылан 37 солкуобайга тутуллар, — диэн кинн.

— Хаачыстыбатыгар туохха олоҕуран таһаарарларый?

—Сойуутуугар суох диэллэр, аһыйдыгын уонна сыатын бырыһыанын бэрэбиэркилиллэр. Ыал кэнэҥэ иги үүтүн туттарар буолан убаҕас.

—Холбоон тоҥо үүтү тастыт?

—Бэс ыйыгар 7,5 тоннаны тастыбыт. Уопсайа 35-36 ыал туттарар. Ордук элбэх үүтү Кардашевская Анастасия Семеновна 5 ц. Неустроев Изот Константинович 3 ц 83 кг, Кардашевскай Аполлон Николаевич 3 ц 86 кг бөҕөрдилэр. Үлэ Кыһыл Знамята, «Бочуот Знака» ордендаах механизатор Николай Егорович Яковлев бэс ыйыгар 7 ц 5 кг туттардылар,—диэр кинн.

Үүт тастыта 3 сыл буолбут. Быйыл «Бурдук» баһыынай хаһаайыстыбаны ыытта отун сирин оттоон биэрэр, тракторын сүүрдэригэр уматыгыс ороскуотун үбүнан дуогабардаах үлэлиннэхэ сылдьар. «Дьыл үчүгэйэ буоллар баһыынай ордук буолуо эбит. Чеки түһэн, бэйэм кэнэҥ дии санаан үлэлиир саҥа үчүгэй суох»,—диэн кэпсээннэн түмүктүүр үүт күрэҕэр сылдьар баһыынай.

Н. МОНАСТЫРЕВ.

Аһыҥаҕа былдьаппат туһугар

Оройуонга алаастар кураанаатылар. Нэдээн ыгардастыы кэлбэт диилэриини, аны аһыҥа ороторбут. Саас аһыҥа сыыыта олбото. Ордук үрдүк добуун сирдэр нэдэйдилэр. Бэйэтэ да бэрт кыратык сэрбэйбит алаас отун бүтэрэн уу отугар тиийэ эта.

Оттон аһыҥаны утары охсуһуу суоҕун тэҥэ. Арай бэс ыйын 18 күнүттэн аһыҥаны эмтээһини соҕотох «Мугудай» сылгы завода саҕалаабыта. Манна үлэ Төлөй отделениетыттан ыытылынна. К. М. Смирников МТЗ тракторынан ОПВ-2000 маарка аах опрыскивателин үлэлэтэр. Д. С. Попов, уу баһар автомашина водителэ, оны эмнэн заправкалаан биэрэр. Кинилэр Хайаада, Буха, Өлөҥ Күөл, Мээндийэ, Бугуллаах, Арангастаах, Мунгур Тиит, Куолла уо. д. а. алаастары кэрийэ сылдьан 650 гектар ходуһаны эмтээтилэр. Аны Мугудайга көһөн үлэлээн эрэллэр.

Атыттарга даҕаны эмп уонна сүгэ сылдьан эмтиир дьоҕус тэриллэр баалларбыт. Холобур, сылаҥнарга 8 устуука бэриллибитэ эрээри, үлэ бытаан. Оттон уратылар саҕалыы да иликтэр. Аны ардах да абыраабат чинчилээхтэр. Төттөрү, аһыҥа утаҕын ханнарар. Итиэнэ эмтиир дьаһал булгуччу наада. Итэ — биирэ, иккиһиэн, куну-дьылы, от үүнэрин кэтэспэккэ оттоотуҥна киирэ охсуохха, оту аһыҥа айаҕыттан быыһыахха. Эмтаммит ходуһаларга сүөһүнү, сылгыны 25 хонукка киллэриллиэ суохтаах. Онон бостуктар, чаһынай сүөһүлээхтэр сэрэнэр дьаһаллары ылаллара эрэйиллэр.

А. МАКАРОВ.
Хаһыат общ. корр.

Өлүөнэ илин эҥэриэнээҕи оройуоннары уунан хааччыйыы боппуруоһугар

МӨККҮӨР МӨҢҮРЭЭБЭТЭР ХАННЫК

Республика правительствота Өлүөнэ илин эҥэриэнээҕи оройуоннары уунан хааччыйыы боппуруоһугар быһаччы ылсыах иннинэ төһө кыалларынан табыгастааҕын, көдьүүстээҕин көрүө, бары ертүнэн үөрэтиэ диэн эрдэхпин. Өлүөнэттэн уну бырахтарыы биһиэхэ тыын суолталаах. Ол эрдэ маннык ойдоохтүк-тойдоохтук быһаарсыбакка урут буоларын курдук мөккүөрү мөҥүрэттэхпитинэ бириэмэҕэ сүүйтэриэхпит диэн дьиссиэнбин.

Уну Төҥүлүнэн ылыы барыы ертүнэн табыгастааҕын туһунан быйыл саас буолбут араас таһымнаах кэпсэтиилэргэ элбэх иһин этэн турар. Уу өрүс улахан үөһүттэн Элаһин аартыгынан Төҥүлүнэн (Налынан), Нуораҕананан Чыччаг сиһигэр диэри аара уну быраҕар хас да станция кэмэтүнэн 80 км сири оксойүөхтэх. Сиэкэ уну хаһаанарга анаабыт курдук түөрт алаас баар: Кураанах Алаас, Уол Эбэ, Намчаҕан уонна Чыччаг бэйэтэ. Бу алаастар Таатта үрэҕин тардыытыгар сэргэстэһэ сыталлар. Итиэннэ, барыллаан аҕыныан, 5 мөл. кубометр кэрнигэ уну тохтотуохха сөп. Итиэнтэн салгыы уу «бэйэтэ хаамай» Арангас Үрэҕиэн, Куохараан, Чурапчы сэлиэнньэтиэн Таатта үрэҕэр киириэхтээх, салгыы итэ үрэх сүнньүгэр олорор нэйилиэнньалаах пуоннары хабан Алдаҥҥа түһүөхтээх. Итэ уну бачча кэһи туһаныахтаах: Төҥүлүгэ—4285, Нуораҕанаҕа —860, Мараланыыга—918, Төлөйгө—356, Чурапчы сэлиэнньэтигэр—6790, I Харбалаҕа—812, II Харбалаҕа—565, Кыйыта—990, Чөркөөхчө—1412, Боробулга—949, Ытык Күөлгэ—5800, Уолбаҕа —600, Уус-Таатталаҕа—1600. Барыта 25736 кэһи.

Итиэнэ таһыынан кэнэҕэс уу систематын Чурапчы, Таатта оройуоннара салгыы сайыннардахтарына эбии бачча кэһи уунан хааччыллыахтаахтар: Чыаппараҕа —877, Бэрэҕэ—80, Үөрүн Күөлгэ—931, Түөйүҥэ—145, Кымдалга—91, Улахан Күөлгэ—120, Килэҥкигэ—684, Арылдаахха—457, Дэбдиргэҕэ—882, Туора Күөлгэ—705. Барыта 4972 кэһи. Онон үс оройуон уунан хааччыллар дьонун ахсаана барыта 30748 кэһи буолар.

Быйыл ыам ыйыгар Чыччаг алаастарыттан ерүстэр кирбиилэригэр уна, хаҥас түһэр үрүйэлэр тардыыларын үөрэттим. Бу алаастартан Алларааа Бэстээх —Чурапчы айаныы суолун нөҥүө ортүгэр сис устуун хоту диэки бардахха 12 км сиргэ Нохой Күөлэ диэн обургу олорчох алаас баар. Кини Чыччаг сиһин оройуттан 37 метр аллара сытар. Арааа энэригэр Лампаарыкынан Чыаппараҕа куолутэр үрэх баһа тиэрэн сытар (итэ Чыаппараҕан, Балыктааҕынан Өлүөнэҕэ түһэр үрэх). Алаас илин ертүгэр Арыы Тиит үрэҕин төбөтө ыксалаабар. (Бу үрэх уута Чурапчы хоту нэйилиэктэриттэн, Таатта оройуонуттан Алдаҥҥа тиийэр).

Үөһэ ахтыллар алаастарга муниньуллуохтаах хаһаас уулардыгын ыраастырдар, оны таҥа ходуһалары муоха баттаппат сыалтан саас аайы сири ыраан иннинэ халаан уутун ыытта сифонный ньымаҥнан сүүрдүөххэ сөп этэ. Эбэтэр Чыччаттан 2 километрдаах сириэн аайар Дьокуускай—Чурапчы үрдүк күүрүүлээх электролиниятын энергиятын туһаныахха эмиэ сөп. Оччоҕо уонуннан тыыынча гектардаах сири лиманнай нүөлсүтүүгэ киллэрэбит.

Биллэрин курдук, Өлүөнэттэн уну хас да сириэн бырахтарар ыаллыбат, ороскуота бэрт. Онон итинник бинир магистральнай системаннан тахсар уну үрэхтэр кирбиилэриэнэн «сиэтэ сылдьан» үрэхтэргэ, алаастарга түһэрии боппуруоһун мелиорацияҥан дьарыктанар научнай институттар чинчийиллэрэ, үөрэтиллэрэ эрэйиллэр.

Быйыл «Кыым» хаһыакка бөҕэттэхэмнит «Өлүөнэ уутун—Төҥүлүгэ» диэн ыстатыйабар уну Чаачыгыйынан, Арамаайы үрэҕиэнэ, Лампаарыкынан илин диэки өксөтүү вариана суруллубута. (Лампаарыкы аллара ертүгэр улахан бетон быыт тутуохха сөп диэн санаалаабыт). Ол эрдэ быһа Чыччаг сиһигэр таһаарыы, ороскуота кыратынан уонна тутуута судургутуунан, быдан ордук буолсу.

Өлүөнэ уутун бырахтарыыта өссө бинир варианы үөскэттилэр. Онно этиллэриэнэ, уу Алларааа Бэстээхтэн Майанан, Табаҕаннан, Бүтэйдээҕиэнэ Хайахсыт иэнилиэтэр диэри 125 км сири өксөнүөхтээх үһү. Бүтэйдээх, Хайахсыт икки ардыгар өксөйүүтэ— 29 км, Хайахсыт икки ардыгар өксөйүүтэ —29 км. Хайахсыт бөҕүөлэгин анныгар олохтоох уулары хаһаанарга анаан улахан даамба оногоҥуллубута. Онон хайахсыттар уну, дьиҥэр, атыннык да үөскэтэр ыыхтаахтар. Аспыт кэк, кэ сылларга хаһааммыт уулардын, быыттарытар аһыллар-сабыллар аан суох буолан, ньуоттарбыттара. Хадаар, Хоптоҕо уонна Одьулуун нэйилиэктэрин Таатта үрэҕэр тутуллар улахан водохранилище хааччыйыахтаах.

Бүтэйдээхтэн Суола үрэҕиэнэ аайар уну Бэдьинэҕэ тутуллуохтаах водохранилищеттан Төҥүлүгэ аһарар ордук табыгастаах. Ол эрдэ итиэнэ уу ыһыныгын айаннаан тиийиэҕэ. Оскөтүн 1 м диаметрдаах турбанан биэс ый устата 10—20 мөл. кубометр уну быраҕыыта сиргэ иҥэн уонна салгынга көтөн 40 бырыһыана сүтүөхтээх. Кыра Төҥүлү (Нал) 1932 с. 42,6 мөл. кубометр уулаах. Ол аата ангардас итэ таһымын ситиһиигэ хас да сыллар ыаддалар. Оттон биһиги оройуоннар быт бөҕүөлэктэригэр уу бүгүн-сарсын наада эбэт.

Онон Өлүөнэттэн Төҥүлүгэ (Налга) 1 м диаметрдаах турбанан уну туспа станциянан бырахтарыахха. Онно эбэн Бэдьинэҕэ водохранилищеттан Суола уутун Төҥүлүгэ түһэрэр үлэни биллиҥиттэн саҕалыахха. Өлүөнэ — Төҥүлү —Чыччаг сиһин маршрутугар хоргуот үлэ суоҕун кэриэтэ: тыаны солообун дуоҕа суох, техника сылдьар суола, электролиния уонна сибээс линията баалар. Оны таҥа бу варианнан уунан туһанар иэнэ ахсаана 30-тан тахса тыыынча. Оттон Алларааа Бэстээх —Майа вариана хабыахтаах нэйилиэнньэлээх пуоннарыгар, аҕаан көрдөххө, баччаа кэһи олорор: Майаҕа —7426, Табаҕаҕа—1213, Бүтэйдээхтэ—1223. Маанна эбиллэр: Туора Күөл (Хайахсыт) 653 кэһиэ, Үрүҥ Күөл (Хадаар) 548, Дириҥ 1336, Дьабыыла 1343 кэһиэ. Онон бу варианта барыта 13742 эрэ кэһи уунан туһаныахтаах. Уну Майанан эргитэр түбэлтэҕэ Төҥүлүттэн саҕалаан аһыыр, туттар уунан хаччаан олорор үс оройуон хоту өртүнээҕи нэйилиэнньэлээх пуоннара аны ыырата 20—25 сыл күүтүөхтэрэ. Онон итэ Амма быраныагын курдук аралдьытыыга кубулуйаарай? Өлүөнэ уутун таһаарыыга Мэҥэ-Хаҥалас, Чурапчы уонна Таатта оройуоннарын үтүө олохтоохторо биһиэхэ итэ бастаны варианнарын олохтоох киллэрии атыттардааҕар кэскилээх буолуоҕа. Итэ тыыынчанан кэһи олоҕор тыын суолталаах боппуруоһу бинир санааҕа кэлэн быһаарбат буоллахпытына, дьыала уустугуран хаалыан сөп. Онон уну Өлүөнэттэн Төҥүлүгэ Чыччаг сиһигэр диэри таһаарыыны сүрүн вариант быыыытынан көрүөххэ.

Д. П. ЛАЗАРЕВ,
Саха Республикатын норуотун хаһаайыстыбатын үүнүүлээх үлэһитэ.

БАЙАНАЙ ҮӨРҮННЬЭҢ ҮГЭСТЭЭХ

Саха норуота ыраах сылгы баайдааҕынан бастар. Оно сыһыаннаах Дьөһөгөй Айыыга, Ыраахсыт хотунга сүгүрүйэр сиэрдээх туомнаах. Маны сөргө сахалары айыыҕа кытары ыкса сибээстиир ыраах сүөһү кэлиэн иннинээҥи булдунан аһаан олорбут түүн быыргы кэмнэртэн силистээх булт үгэстэрэ баалар.

Быыргы иэйии айыыҕа бултуу тахсарыгар үүс билбэт күүстэр, ардай аһылыахтар күүтэллэрэ. Оно бэйэтин психологическай туругун бөҕөргөтөн, алҕанан, сиринэ-уотун аһатан, бултуур тэрилин арчылаан баран таҕыстаҕына саҥаата кэлэн бултуйан-алтыйан төннөрө. Дьэ онтон норуот итэҕэйэр, күннэҕи олоҕор туттар итэҕэлэ (утилитарнай итэҕэл) баар буолар.

Норуот айыы мантыкан аралас кэстүүлээх, аттаах-суоллаах, Сахаларга 9 бырааттыы байнайдаах буоллахлытына, хотуту булдунан, табанан айахтарын иитэн олорор норуоттарга Байанайы «Эйэкээн», «Чычыыкаан» диэн ытыктаан аатталлара, кинилэрэ ымыылаахтара (амулеттара) онтон түүстэриигэр кэтэ сылдьаллара. Булт таҥаралара түргэнник үөрэр-кыраттан да хомойор чараас дуҥалаахтар. Ол иһин кинилэри тыыннаах уйуун киллэрэн, үөрдүү, түгэ аҕыан аһаталлар.

Аһатыы, сүгүрүйүү, уонна, сиргэ, ытык мас төрдүгэр онохуллар. Уот бары айыыларга аһы тиксэрэр оруолу толороҕо. Ол онон эрэ бүтүмэ, уоту аҥаан эмиэ аһатыахха сөп.

Түөнэ Моҕол
Бырдьа Бытык
Кыырык тобо
Күөнэ көрөччөр
Тойон эйэкэм,
Аҕаа-сиэ!

—диэн баран аскын кыра-кыратык, хас да сиргэ кутаҕын. Маннык бэйэт эмиэ тэҥнэ үөрэтиэт, сүргэ көтөҕүлүбүтүн көрдөрөрүн иннэ.

Үгэс иитэр суоттаах ахтан аһарар туһалаах буолуо. Былыр оно борбуйун көтөхтө да, уол аҕатын кытта, ыныс оно ийитан кыстаан тэҥнэ сылдьан улаҕа үөрэнэрэ, сатабылга салахтара. Ол аһын олох эмиэ ньымдырын пиэрэммит, эйэ тылларын, кырдьаҕастаан сүбэлэрин ытыктыыр, олохха туһанар кэлүөҕэ солбуллан иһэрэ.

Маны сөргө ыраах-быстан кэлэр булчуран аҥаан биирдэ аһыыр аһы, биирдэ оттор маһы үүтэннэ хаалларыы булт сурулуубатах сокуонунан буолар. Сиргэ сылдьан, туһата суох биир да мутук токтуо, биир да мас олүө суохтааҕын кырдьаҕас булчут эдэргэ үөрэтэрэ-такайара.

Манна иэйии олох бэйэтэ иитэр. Ол курдук, булт сыралаах сонорох, сир астааһын, оттоохуу-мастааһын. Айыыҕаттан колобуоктуун тохтыыр эрэ туту да ылбаккын. Ылар аҕыт да буоллаххына, сарсыҥныгыр саныырга, эйиэ эмиэ туту эмэ ордорон булчуйар-тын, сир астааргын толкуйдуурга күннэлиэҥ. Онон айыыҕа барыбарыта бэйэ-бэйэтиттэн сиэмнээҥин, ол онуу саха үгэҥэ тиҥэ сылдьыгын үгүстүр саҥа билэ сылдьыбыт.

Аны көтөр-сүүрэр ааҕыллан, булгут эрэйэ тиллибэт курдук буолан эрэр. Ол эрээри күүгүн саас көҥүллэнэр бүлкэ сылдьаачылар ахсааннара аҕыйаабат. Маны дьиэ-оҕолу таһаарбат инниттэн булт быраабылаларыгар сөп түбэһиннэрэн үтүө үгэстэрбитин сорҕутэн көрөрбүт туһалаах буолуоҕа. «Саанан киһини туһаайыма», «Тыаттан дьон муостар сиригэр ботуруоҥуун ылан баран өбэтэр бөрөбөркэлэнэн баран таҕыс» диэн кутталлар суох саалаҥы быраабылаларын эдэр саҥыыкка иитэрэр үгэйи олохсуйуохха.

Саха Баай Барыылаахтан булт көрдөөн мунаанар, Байанай тартаран аһатар-сиэтэр, Булчут кийи алтыырыгар бултуйдахпына эйигин матарыам суоҕа диэн таайтаран этэр. Ону үөрүнньэҥ майгылаах Баай Барыылаах ылынан үтүө ортун көрдөрүө диэн баай хара тыабытыгар эрэх-турах сииаалаах аттаныахпыт түрдаҕа.

Н. МОНАСТЫРЕВ.

Дыала тоҕо хос силиэстийэҕэ барда?

Гр. Посельскай В. М. уонна Шадрин А. А. аспыт күүгүн Чурапчы орто оскуолатын котельнайыгар Касымов Б. Н. утары оногбут дьайыылара тоҕо хос силиэстийэҕэ барбытын быһаарарыгар көрдөөн редакция оройуон народнай судьята Руслан Васильевич Ивановка сурук ыыппыта. Онуоха маннык эппит киирдэ.

«Эйиги сурукпутугар маннык эппиэти ыытабык:

Посельскай Виктор Михайлович уонна Шадрин Алексей Алексеевич Чурапчы орто оскуолатын котельнайыгар сокуоннай саҥын ситэ илии Касымов Б. Н. утары оногбут дьайыыларын силиэстийэ сыыһа квалификациялаан дьыаланы суут хос силиэстийэҕэ ыытыта. Ол курдук, силиэстийэ Посельскай В. М. уонна Шадрин А. А. дьайыыларыгар сыыһа правовой сыанабылы оногбут.

Суут кийиэр дьайыыларыгар атын ыстатьйалаан көрүллэр буруйу оногуу саастаабатах баарын быһаарбыта. Ол ыараханнар ахсаанларыгар киирэр уонна ыанаастабыт миэрэтэ ыараханнар. Холуобунай-процессуальнай кодекс ыстатьйатын ирдэбилинэн сууттаначчылар балаһыанньалара ыарыыр түбэлтэлэргэ дьыала хос силиэстийэҕэ ыытыллыахтаах.

Итинник таҥыллан хос силиэстийэҕэ ыытыы төрүөттэриттэн силиэстийэни холуобунай-процессуальнай кодекс ыстатьйатын көрдөбүллэрэ кэһиллибиттэрэ буолар. Атаҕастаммыттар Собакин уонна Попов көрдөрүүлэриэн сууттаначчы Шадрин А. А. туһатыгар уларыйыыттара бэрэбиэркэлэнэрэ, өскөтүн күннэйии түмүгэр уларыйыт буоллахтарына, кимиэхэ күннэйиттэрэ чуолкайданан сөптөөх миэрэ ылыллара ыйыллыбыта.

Онон кийиэр дьыалалара, сүүмүүнэн, итэ төрүөттэргэ олоҕуран хос силиэстийэҕэ ыытыллыбыта.

Народнай судьята Р. В. ИВАНОВ».

Снимокка көрөр бу икки кэрэчээн кыргыттарбыт маалыы эдьиий-балыс буолбатах этиилэр. 18 сыл анараа өртүгэр Тула (хаҥаһа) уол оҕо. Кыыска кубулуталар уустук операция кэнниттэн букатын уларыйбыта. Тула дьоллоох ыра санаата туолан мансекенщицанан үлэлиир, бэл эргэ тахсарга быһаарыммыта. Ол эрээри биллэр бириҥинэнэн оголонор ыаҕа суох. Эдьиийэ Пэм кинээхэ ийэни солбуйуох буолбута. Онон дьол эмиэ мичилийбитэ. Тула дьиэ кэргэнэ атын дьиэ кэргэнэ туох да итэрэҕэ суох.

РИТА—ССТА репродукцията.

БАРҐА МАХТАЛ БУОЛЛУН

Оҕобут, кийиппит, ыал ийитэ Татьяна Семеновна Соловьева эмискэ ыалдьыбыта. Фельдшер Александра Крюкова хап сабар тиийэн вэлэн, суоллын балыһаҕа кийлэрбитэ, Врач Неустроева Татьяна Яковлевна диагноһын туруора оксон оройуон больницатыгар ыыппыта. Онно хирург Б. Т. Нурсапаров тута операция оногоров ыарыһах үөһүттэн, тааһы ылан күнду кийибэтэх өлүүттэн быыһаата.

Абыраллаах дьоммутугар тус олохторугар, үлэлэриигэр ситиһиини баҕарабыт.

Д. С. СОЛОВЬЕВ, сэрии, үлэ ветерана.
П. С. СИВЦЕВА, Татьяна ийитэ, үлэ ветерана.
Мугудай.

Эҕэрдэлиибит!

Бүүдүттэн күндү кийибитин—иэйбитин, эбэбитин СИВЦЕВА Мария Моисеевнаны 55 сааһын томоччу туолбутунан иҥ сүрэхпититтэн, кийин туран эҕэрдэлиибит. Биһиги туспутутар кийиппит, сыраат иһин барҕа махтал буоллун. Өссө да уһун сылларга биһигиннии үөрдэ-көтүтэ, уйунук дьоллоохтук олор, ыалдьары, кырдьары, молтуурулахсыыры билимэ.

Оҕолоруг, кийиппит, күтүөтүг, сиэннэриҥ.

„САҢА ОЛОХХО" алта ыйга сурутуҥ!

Оройуон хаһыатыгар 7 ыйга сурулаакка хаалбыттарга аҥаан сурутууну сыл иккис аҥарыгар эмиэ ыытарбыт туһунан биллэрэн турабыт. Ону сорохтор өссө да иста иликтэр. Кинилэр этиилэрин учуоттаан, 6 ыйдааҕы төлөбүрү киллэриини от ыйын ортотугар диэри уһатабыт. «Саҥа олоҕу» аҕыан биҫалаахтар сыл аҥардааҕы төлөбүрү киллэрбит күннэриттэн саҕалаан хаһыаты ылбытынан барыахтара.

«Саҥа олох» 6 ыйдааҕы сыаната—62 солк. 40 харчы. Төлөбүрү «Союзпечать» отделениета уонна вэйилиэктэрдээҕи сибээс отделениелара утары харчынан эрэ буолбакка, чегиэнэ эмиэ ылаллар.

КАБЕЛЬ ЛИНИЯТЫН ХАРЫСТААҢ!

ССРС Министрдэрин Советын 1969 сыл от ыйын 22 күнүнээҕи 567 №-дээх уураахынан бигэргэтиллибит «Сибээс линияларын харыстааһын быраабылаларыгар» сөп түбэһиннэрэн, кабельнай линиялар трассалара «охраннай зона» диэн аатталлар.

Биһиэхэ бөҕүөлэк таһыгар кийилэр аналлаах остуолбаларынан, оттон бөҕүөлэк иһиэн аҥар линиялар технический документацияннан быһаарыллаллар.

ЛТС сурутуунан көҥүлэ суох уонна ким председателин ыҥырбакка эрэ кабельнай линия охраннай зонатыгар сир үлэлэрин ыытыы бобуллар.

Үлэ саҕаланыан иннинэ 3 №-дээх ЛТС председателин кытта бу линия аҥаар трассатын чуолкайдаан. Кабель трассатыгар ыытыллар үлэлэр иннинэн эрэ толоруллаллар.

Өйдөөн, шоссейнай суолларга, совхозтар уонна предприятиелар хабар сирдэриигэр соччо диринэ суохтуун кабельнай линиялар сыталларын. Линиялрынан 2000-ҕа диэри вольтаах күүрүү бэриллэр. Ол олоххо кутталлаах.

Кабель линиятын алдьатыы сокуонунан ирдэнэр: «Сэрэтии кинилэрэ» ылан баран үлэни быһаччы толороччу механизатор бэйэтин дьалаҕайыттан алдьаттаҕына эбэтэр үлэни ыыттарар тэриллэ, совхоз салайаччылара механизаторлары «Сэрэтии кинилэрэ» суох охраннай зона аттыгар үлэҕэ ыытан кабель линиятын алдьаттардахтарына.

3 №-дээх ЛТС АДМИНИСТРАЦИЯТА.

БИЛЛЭРИИ

Маҥаас сиэйдээх, үөһэллара муостаах сырдык кутас-ириэ 13 саастаах ынах сүттэ.

Өрүвстаах, кутас, чабырҕайынан мүҥүр муостаах бөҕэ саастаах, уҥа кулгааҕар капроновай ыытарҕалаах, кутуруга быһыылаах ынах сүттэ.

Ким булбут Талоон (Чаҕыр) бөҕүөлэгэр Хатыҥнаахха олорор Потапова Елена Гавриловнаҕа биллэрэргитигэр көрдөһөбүт.

Народнай депутаттар оройуоннаҕы Сэбиэттэрэ, оройуон дьаһалтата «Агропромтехсаҥа» начальникка Филиппов Василий Николаевичка аҕата үлэ ветерана

ФИЛИППОВ Николай Семенович

олбүтүнэн дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр.

Филиппов Николай Семенович олбүтүнэн уолаттарыгар, кийиттэриигэр, сиэннэриигэр кутурҕаннарын тиэрдэллэр:

—этүүт комбинатын администрацията, профкома;

—уолуттар В. Н. Филипповка тыа хаһаайыстыбатын управленията, профсоюз райкома.

Редактор П. И. ПОПОВ.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 28 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор—21-332, отделы—21-265, общий—21.505.

Учредитель газеты «Саҥа олох»—районный Совет народных депутатов.
Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.
Индекс газеты 54967. Объем—1 усл. печ. лист. Тираж 3318.

ЗАКАЗ №№ 79—80. Чурапчинская районная типография Миниформпечати Республики Саха (Якутия). с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 28 «а».